

Ю. М. Полулященко

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри олімпійського та професійного спорту
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Старобільськ, Луганська область, Україна

А. О. Омельченко

асистент кафедри олімпійського та професійного спорту,
аспірант
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Старобільськ, Луганська область, Україна

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕГРАЦІЇ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ПРОЦЕСІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті розглядається проблема соціальної інтеграції людей з особливими потребами в процесі впровадження інклюзивної освіти в сучасних умовах життя. Визначено критерії і показники соціально-педагогічного інтегрування людей з особливими потребами.*

***Ключові слова:** людина з особливими потребами, соціальна інтеграція, інклюзивна освіта, реабілітація, соціальна педагогіка, фізичне виховання.*

У сучасних умовах процес інтеграції дітей та молоді з функціональними обмеженнями є ще не зовсім досконалим, зважаючи на ряд об'єктивних та суб'єктивних причин і проблем, які, на нашу думку, насамперед зумовлені ресурсним забезпеченням цього процесу (недостатнє фінансування закладів освітньої сфери та соціального обслуговування, брак професійно підготовлених фахівців, низький рівень їхньої заробітної платні, обмежений спектр соціальних послуг з реабілітації та адаптації для дітей з особливими потребами у маленьких містах, селищах та селах, використання фахівцями переважно традиційних технологій реабілітації осіб з обмеженими психофізичними можливостями); невиконання у повному обсязі програм щодо створення безбар'єрного середовища для людей з особливими потребами, особливо у великих містах; слабка міжвідомча взаємодія між соціальними інституціями, що зумовлює низький рівень впровадження інклюзивної освіти, невисокий рівень толерантності суспільства та низька активність більшості населення щодо добровільної роботи з людьми з особливими потребами [1; 2; 4].

Процес соціально-педагогічної підтримки представлено як особливий вид спеціально організованої професійної соціально-педагогічної діяльності, яка полягає у виявленні, визначенні та вирішенні проблем дитини з метою реалізації та захисту її прав на повноцінний розвиток та яка ґрунтується на індивідуально орієнтованій допомозі та співробітництві в її життєвому самовизначенні [3].

У дослідженні В. Ляшенка отримали теоретичне обґрунтування педагогічні умови ефективного формування життєвої компетентності дітей з обмеженими можливостями у центрах ранньої соціальної реабілітації. У дисертації В. Тесленка розглядається проблема соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями в промисловому регіоні.

Усебічний аналіз монографічної, нормативної літератури, наукових статей у провідних періодичних виданнях як українських, так і російських учених (О. Безпалько, Є. Бондаревська, І. Зверева, А. Капська, В. Нікітін, О. Холостова, В. Тесленко, С. Харченко) дозволяє зробити певні узагальнення.

По-перше, акцент у наукових дослідженнях робиться здебільшого на характеристиці обмежень осіб з особливими потребами, описі сімей, поведінці батьків у разі народження дитини з особливими потребами, аналізі чинників, що впливають на розвиток таких осіб [5].

По-друге, не вдосконалена на теоретичному й методичному рівнях система соціальної підтримки та інклюзивної освіти таких дітей. Наукові тексти мають описовий, рекомендаційний характер.

По-третє, соціальна педагогіка в цьому разі швидше апелює до наукової інформації суміжних наук (спеціальної педагогіки, психології) для використання її соціальними працівниками й соціальними педа-

гогами-практиками, ніж використовує їх фонд наукових знань для вироблення власних наукових теорій, концепцій, підходів, що заважає ефективному впровадженню інклюзивної освіти.

Отже, актуальність зазначеної проблеми та її недостатня теоретична і практична розробленість, теоретичне і практичне значення для обґрунтування шляхів інклюзивного педагогічного процесу соціального інтегрування молоді з функціональними обмеженнями – все це зумовило вибір теми дослідження.

Мета дослідження – науково обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність соціально-педагогічних технологій використання адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності в інклюзивній освіті осіб з обмеженими психофізичними можливостями в процесі їх соціальної інтеграції.

У процесі дослідження визначено критерії і показники соціально-педагогічного інтегрування людей з особливими потребами:

- соціальний (самооцінка соціальної сфери життєдіяльності, соціально-економічного аспекту якості життя, здатності до адаптації);
- психологічний (самооцінка власної психологічної сфери життєдіяльності, психологічного аспекту якості життя, прояв особистісних психологічних характеристик) [2];
- фізичний (самооцінка фізичної сфери життєдіяльності, фізичного аспекту якості життя, об'єктивний рівень фізичного стану);
- педагогічний (самооцінка інтелектуальної сфери життєдіяльності, здатності до навчальної діяльності, прояв успішності у навчанні, включення у практичну діяльність), які дозволили визначити рівні інтегрованості молодих людей з особливими потребами: низький, середній, високий [3].

Впровадження педагогічних технологій здійснювалося у створену раніше та функціонуючу систему діяльності лікувальних, санаторних, освітніх та реабілітаційних закладів, базовими елементами якої були режим, корекційно-профілактична робота та соціально-психологічна реабілітація. Розроблені заходи (регулярні заняття різними формами адаптивної фізичної культури і спорту) змістовно вносили позитивні зміни в кожен із компонентів системи, підвищуючи її ефективність.

До експериментальної програми, окрім традиційних відновлювальних заходів (ЛФК, масаж, фізіотерапевтичні процедури, медикаментозне лікування тощо), було введено нетрадиційні засоби фізичного виховання:

- спеціальні дихальні вправи;
- фізичні вправи спрямовуючого впливу (для формування правильної постави);
- корекції порушень просторового сприйняття;
- тренування вестибулярного апарату і м'язового відчуття;
- поліпшення координації рухів;
- рухливі ігри та вправи на тренажерних пристроях.

Розроблена нами програма була спрямована на використання соціально-педагогічних технологій для набуття життєво важливих прикладних навичок і вмінь з метою інтеграції людей з обмеженими можливостями у суспільне життя з використанням традиційних і нетрадиційних засобів адаптивного фізичного виховання шляхом сприяння нормалізації дихання, формування правильної постави, поліпшення координації діяльності аналізаторних систем, тренування рівноваги, поліпшення загальної рухливості і координації рухів.

Провідними принципами програми стали: принцип міждисциплінарної взаємодії, цілісності та неперервності, структурності та системності, керованості та цілеспрямованості, комунікативності, принцип розвитку і гуманістичної орієнтації у взаємодії, соціального загартування дітей і молоді, створення корегуючого реабілітаційного середовища з урахуванням інтересів та можливостей учасників експериментальної роботи з запровадженням інклюзивного підходу.

Нами використовувався корекційний метод організації реабілітаційних заходів з елементами інклюзивного впровадження як найбільш адекватний засіб вирішення поставлених завдань, які враховують соціально-психологічні особливості людей з особливими потребами, в процесі інклюзивної освіти, що здійснюється у певній послідовності:

1) психологічна кваліфікація особистісних деформацій людини з обмеженими можливостями, виявлення їх внутрішніх механізмів, визначення рівнів психічних змін, ціннісно-змістовної сфери та сфери мотивацій і потреб, яка надає можливість нового сприйняття проблем та пропозиції власних підходів до вирішення проблем конкретної людини;

2) визначення на підставі проведеного аналізу конкретних завдань і сфер, щодо яких необхідні профілактичні, дидактичні та корекційні впливи; визначення особливостей психіки людини з особливими потребами, які будуть відповідати уявленням про ефективний вплив реабілітаційних заходів;

3) розробка і апробація тактичних прийомів діагностичних і корекційних методик, оптимальних умов, які сприяють їх впровадженню.

Найважливішим складником механізму реалізації програми став соціально-педагогічний інклюзивний моніторинг, який дозволив відстежити ефективність процесу соціальної інтеграції загалом, а також за окремими напрямками інтегрованості людей з інвалідністю у сучасне суспільство відповідно до розроблених критеріїв.

Розглянемо види соціально-педагогічних технологій, які, на нашу думку, входять до комплексної технології соціалізації осіб з обмеженими психофізичними можливостями через їх фізкультурно-спортивну діяльність.

Першою технологією, яку ми вводимо до технологічного комплексу, є технологія створення адекватного реабілітаційного середовища, спрямованого на самореалізацію особистості людей з особливими потребами, з використанням комплексного, особистісно-орієнтованого інклюзивного підходу щодо надання соціальної, психологічної, педагогічної, медичної допомоги особам з обмеженнями життєдіяльності, яку ми розуміємо як систему послідовних і скоординованих професійних педагогічних, психологічних, медико-біологічних дій, що спрямована на вирішення мети і завдань соціальної реабілітації, а саме – відновлення (або компенсацію) порушених функцій, ліквідацію соціальних відхилень тощо.

Другою соціально-педагогічною технологією, яку ми використовуємо у дослідницькій роботі, стала технологія забезпечення активної участі молоді з особливими потребами у процесі реалізації регіональних програм їх інтегрування у сучасне середовище. В основі технології, яка пропонується нами, лежить ідея адресної (інклюзивної) спрямованості та комплексності соціально-педагогічної допомоги кожній людині з вадами психофізичного розвитку. У своїй діяльності ми орієнтувалися на використання не розрізнених заходів та засобів, а їх цілісного комплексу з виходом на конкретну особу.

Третьою соціально-педагогічною технологією, яка входить до комплексної технології соціалізації осіб з обмеженими психофізичними можливостями через їх фізкультурно-спортивну діяльність, стала технологія оптимізації процесу формування професійного рівня готовності соціальних працівників, психологів, дефектологів, фізкультурних працівників, реабілітологів, лікарів, батьків до використання інклюзивних технологій соціально-педагогічної діяльності з людьми, що мають обмеження психофізичних можливостей.

Результати дослідження дозволили зафіксувати чітку позитивну динаміку рівнів інтегрованості людей з інвалідністю за умови впровадження інклюзивної освіти. За даними чотирьох критеріїв, високий рівень інтегрованості до експерименту мали 6,6%, а після експерименту – 34,8%; середній – 21,7% (до експерименту) і 49,2% (після експерименту), низький – 70,3% до експерименту, і 19,1% – після експерименту.

Висновки. Аналіз наукової літератури показує, що вітчизняна соціальна педагогіка й інклюзивна освіта роблять тільки перші кроки в науковому обґрунтуванні змісту, форм і методів соціальної інтеграції осіб з обмеженими можливостями. Її дослідження характеризується описовістю, рекомендаційною спрямованістю, що спирається на фонд наукових знань суміжних наук.

Найважливішим напрямом соціальної інтеграції осіб з обмеженими психофізичними можливостями в процесі інклюзивної освіти є соціально-педагогічна, індивідуальна робота з сім'єю, оскільки саме тут відзначається особливо велика роль соціальних педагогів і соціальних працівників.

Процес соціальної інтеграції дітей та молоді з обмеженими психофізичними можливостями буде успішним під час розробки і впровадження в практику суб'єктів регіонального реабілітаційного середовища спеціальних соціально-педагогічних, інклюзивних технологій використання засобів адаптивної фізичної культури і спорту, механізмів їх реалізації, які спираються на особистісно орієнтований підхід до процесу комплексної реабілітації та соціальної адаптації людей з особливими потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бріскін Ю.Л. Спорт інвалідів у міжнародному олімпійському русі. Львов : Край. 2006. 346 с. іл.
2. Гоцко Г.І. Особливості організації освітнього процесу в умовах реалізації основних засад інклюзивного навчання. Інклюзивне навчання в Новій українській школі: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі» (26–27 березня 2018 р., м. Тернопіль): у 2 ч. / Інститут спеціальної педагогіки НАПН України ; упорядк. : Лапін А.В., Сурмай Л.О., Щуцька О.І. Київ : Інтерсервіс, 2018.
3. Полулященко Ю.М., Глоба О.П. Спеціальна підготовка фахівців з адаптивної фізичної культури до роботи зі студентами-інвалідами. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: «Соціально-педагогічна»*. Вип.23. Ч. 2, 2013. С. 59–67.

4. Проблема інклюзії у масовій суспільній свідомості. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2014. Вип. 10. С. 67–71.
5. Шевцов А.Г. Методичні основи організації соціальної реабілітації дітей з вадами здоров'я : монографія. Київ : НТІ «Інститут соціальної політики», 2004. 240 с.

Ю. М. Полулященко, А. О. Омельченко. Использование социально-педагогических технологий интеграции людей с особыми потребностями в процессе инклюзивного образования. – Стаття.

Анотація. В статтє рассматривается проблема социальной интеграции людей с особыми потребностями в процессе внедрения инклюзивного образования в современных условиях жизни. Определены критерии и показатели социально-педагогического интегрирования людей с особыми потребностями.

Ключевые слова: человек с особыми потребностями, социальная интеграция, инклюзивное образование, реабилитация, социальная педагогика, физическое воспитание.

Yu. Polulyashchenko A. Omelchenko. Use of social-pedagogical technologies of integration of people with special needs in the process of inclusive education. – Article.

Summary. The article considers the problem of social integration of people with special needs in the process of introducing inclusive education in modern living conditions. Criteria and indicators of socio-pedagogical integration of people with special needs are defined.

Key words: person with special needs, social integration, inclusive education, rehabilitation, social pedagogy, physical education.

УДК 378.74

Ю. В. Роїк

*аспірантка кафедри теоретичних дисциплін та професійної освіти
Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну
імені Михайла Бойчука
м. Київ, Україна*

ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСЕРЕДКІВ ЕТНОДИЗАЙНУ КЕРАМІКИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті проаналізовано загальні особливості регіональних осередків етнодизайну кераміки та подано інформацію про засіб підвищення професійної підготовки майбутніх художників декоративно-прикладного мистецтва. Вивчено етнографічні регіони України (Наддніпрянина, Слобожанщина, Полтавщина, Поділля, Полісся, Буковина, Волинь, Прикарпаття, Закарпаття, Сокальщина, Гуцульщина, Покуття) та виокремлено регіональні гончарні осередки. Виявлено основні методи використання етнічних художніх та технологічних надбань упродовж XV–XX століть у професійній підготовці сучасних художників-керамістів з метою підвищення рівня їхньої фахової підготовки. Викладено і схарактеризовано основні методи з творчої інтерпретації традицій регіональних осередків етнодизайну кераміки майбутніми художниками декоративно-прикладного мистецтва: «Цитування», «Творча реставрація», «Інтерпретація», «Стилізація», «Співбесіда з етномистецтвом», «Асоціація», «Діалог з традицією». Доведено, що застосування у професійній підготовці окреслених методів сприятиме оптимізації навчального процесу, вираженню власних творчих ідей шляхом переосмислення багаторічних традицій народного мистецтва з подальшим створенням якісно нових творів мистецтва.

Ключові слова: професійна підготовка, етнодизайн кераміки, методи використання регіональних традицій, етнічні регіони.

Національна доктрина розвитку освіти в Україні передбачає українознавчу спрямованість, осучаснення змісту освіти та інтеграцію української освіти в європейський простір. Водночас для ефективної професійної підготовки майбутніх художників декоративно-прикладного мистецтва особливе значення мають глибокі знання культурної географії, особливостей технології виготовлення, технік і методів, форм роботи, що були поширеними у регіональних осередках кераміки України впродовж XV–XX століття. Знання особливостей регіональних осередків з виготовлення кераміки є важливим підґрунтям у підготовці